

Բ Ի Ի Ր Ա Վ Ն

ՀԱՆԴԵՍ

ԳԻՏԱԿԱՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ

Է. ՏԱՐԻ

ԹԻԻ 156

ՓԵՏՐ. 18|2 ՄԱՐՏ 1889

1. Բիւրակն առ այժմ ամիսը երկու անգամ կը հրատարակուի : — 2. Տարեկան գինն է ամեն տեղոյ համար 4 ֆանոդ Օսմ : ոսկի, քղբասարութեան ծախքը մեր վրայ ըլլալով : — 3. Ձեռքէ կը ծախուի հասր 50 փարայ : — 4. Բաժանորդ գրուիլ ուզողներ դիմելու են կամ իրենց հասցէն գրկելու են առ խմբագիրն ի Գրասուն Փարիզու Յակոբեան խան քիւ 13,14: — 5. Բիւրակնի վերաբերեալ ամենայն գրութիւնք եւ բաժանորդական վնասուոնք պէ՛տ է ուղղել առ խմբագիրն : — 6. Անվար համակ կամ ո՛ր եւ ի գրութիւն չընդունուի : — 7. Տասն օրինակի համար բաժանորդ գտնուիլն մէկ օրինակ ձեռք կը տրուի :

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Նուէր. — Վարդապետութիւն եւ կեանք. — Կրթիկ կամքը. — Արեգակնային խնդիրք. — Հմտութեանց աղբիւրները. — Բնկորք. — Պարծենկոտութիւն. — Առածք. — Քաղաքական. — Ազգ:

ՆՈՒԻՐ

Երիզացի Մեծապատիւ Կ. Բէլլէրեան Էճէնցի կը նուիրէ առ Պարոն Սեդրակ Մկրտիչ Մ. Պապոյեան որ ի Կարին մէկ օրինակ Բիւրակն սկսեալ 1889 Յունուարէ ցաւառս ներկայ օրջանիս :

ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԿԵԱՆՔ

Րըսքին, մեծահոգակ հեղինակը, գեղարուեստի վերաբերեալ խնդրոց նկատմամբ իւր հետազոտութեանց մէջ, նշանաւոր հատուած մը ունի լերանց պաշտօնի եւ ծառայութեան վրայ :

Լերինք, կրսէ յիշեալ հեղինակը,

ըստ երկրաբանական գիտութեան Ովկէանու յատակներէն վեր նետուած են, երկրի կեղեւին կողմնակի ահագին ճնշումներէն : Մերթ ժառանգի կամ Ափալաքեանի ձեւերն առած են, մերթ Ալպեանց եւ Հիմալայայի Սոյն լեռնական կազմութիւնք, որոց հիմունք երկրի խորերն են, կողերն ապառածեալ, եւ գոյալծուէր երկնից կապոյտին մէջ մտեալ, մեր երկրային դրութեան շրջանակը եւ հպօր նեցուկներն են : Սուքա կրնձային մեր ցամաքներու շրջագիծը եւ նոցա նկարագիրը : Ի վաղուց անտի այնպէս ըմբռնուած է թէ սուքա կը կենտն զօրութեան, վեհափառութեան եւ պաշտպանութեան համար : Սակայն լերանց սաէպ այցելութիւն տուող մը մասնաւորաբար պիտի դիտէ թէ այս երկնաբերձ բարձրութիւնք կարողնի գետոց հոսումը եւ ընթացքը, եւ շարժման մէջ կը դնեն օդոյ հոսանքներն : Լերանց օդի վրայ ի գործ դրած ազդեցութեամբն է որ մեծաւ մասամբ

կորոշուին կլիմայք եւ ամենայն ինչ որ կախում ունի կլիմայէ, բուսական կեանք, կենդանական կեանք եւ ժողովրդոց ընկերակցութիւնք, օրէնքներ եւ ունակութիւնք, նոցա կողերէն եւ բարձրաբերձ կատարներէն յամր ընթացիւք, եւ հողմոյ, ջերմութեան, ցրտոյ փոթորկաց եւ քիմիական գործողութեանց ազդեցութեամբ կը զտուի եւ վար կիջնէ դաշտաց եւ հովտաց այն սննդարար հողը որում կը կարօտի երկիրս: Ունին նաեւ սոքա բարոյական բարձր օգուտներ: Ի տես սոցա կը լցուիմք հիացմամբ, եւ հողին կը պատկառի Աստուծոյ վրայ մեծ և օրհնեալ խորհրդովք:

Մեզ կը թուի թէ անպատշաճ չէ եթէ լերանց՝ բնութեան տեսարանաց մէջ կատարած ընդարձակ պաշտօնը իբր օրինակ առնուիմք այն ծառայութեան զոր վարդապետութիւնը կը մատուցանէ կեանքին, մանաւանդ ճշմարիտ վարդապետութիւնը ուղիղ կեանքին:

Վարդապետութիւնը կենաց ողնայարի ոսկրն են: Ճշմարիտ վարդապետութիւնը ճշմարիտ բնաւորութեան մը հիմունքն են, եւ նոքա կըստեղծեն մթնոլորտ մը յորում կրնայ բարգաւաճիլ ճշմարիտ մարդկային նկարագիրը, Բարեսիրական գործունէութիւնը շարժման մէջ կը դրուին ճշմարիտ վարդապետութեամբք. որպէս վտակը դէպ յառաջ կը մղուին եւ հողմունք կը շարժին բարձրացեալ լերանց միջոցաւ: Ինչ որ պիտի լինէր եւրոպա եթէ վերցուէին իրմէ Ալպեանք, Պիրենեանք, Ապենինեանք եւ Պալքանք, ինչ որ պիտի լինէր Ամերիկայ առանց իւր ժայռուտ լերանց,

առանց իւր Գօրտիլէրաներու եւ Անտեաններու, ինչ որ պիտի լինէին Ասիա եւ Ափրիկէ եթէ զրկուէին իւրեանց լեռնային բարձրութիւններէ, կրօնական կեանքն եւս հաւանօրէն նոյնը պիտի լինէր, եթէ կրօնական աշխարհի մէջ չըլինէին վարդապետութեան սրածայր կատարք եւ ապառաժուտ կազմութիւնք:

Լերինք ունին իւրեանց դժպատեհութիւններն: Երբեմն կը բաժնեն թշնամիներն, որպէս կարգելուն թըշնամիներն, Դժուարին գործ է անոնց վրայ մագլցել, Երկար ճանապարհորդել պէտք է անոնց շուրջը դառնալու համար: Բայց Աստուած անոնց պէտքը տեսաւ: Դրաւ զանոնք ուր որ են, եւ անոնց համար սահմանեց իւրեանց բազմազան պաշտօններ, Լեռները անհրաժեշտ ըրաւ առողջութեան եւ մարդկային սեռի լաւագոյն զարգացմանն եւ մեծագործութեանց համար: Ինչպէս որ յիմարութիւն պիտի լինէր լեռները գետնին հաւասարցնել, եւ երկրագնտիս ցամաքէն չինել անհուն տափաստաններ կամ սահարայական անապատներ ծովէ ի ծով, ամեն մէկ հրուանդանէ մինչև ի հասարակաց անընդհատ տարածուող, այսպէս ալ յիմարական գործ պիտի լինէր լոկ իրենց դժպատեհութեան կամ դժուարութեանց համար ջնջել ջանալ բոլոր վարդապետութիւններն, Լաւագոյն գործոց և մարդկային լաւագոյն նկարագիրներու համար անհրաժեշտ է ունենալ որոշ և հաստատուն գաղափարներ:

Եւ օտարոտի բան է որ այլապէս խորհող մարդիկ կան:

Ուրիշ ոչ մէկ բանի մէջ ուշիմ մար-

դիկ կակընկալեն արժանաւոր գործեր առանց որոշ գաղափարներու, նպատակաց և գործողութեան եղանակներու: Նկարիչն պէտք է ունենայ նկարչութեան տեսական գիտութիւնը, քաղեալ ուսուցիչներէն կամ իւր ազնիւ ուղեղին գործարանին մէջ գործուած, ապա թէ ոչ տխուր բաներ կը լինին իւր գործեր: Ռափայէլ գիտէր ինչ կընէր երբ իւր կտաւը կը չողողացնէր Մատանայի գէմքով, և Սրբոյն Պետրոսի եկեղեցին կանմահացնէր իւր հրաշակերտներով: Քանդակագործը պէտք է ունենայ քանդակագործութեան տեսական գիտութիւնը: Դիպուածով չէր որ Փիտիաս, Միքայէլ Անճելոյ և Թորվալտսըն ի տես բերին գեղեցկութեան և վսեմութեան այն անզուգական ձեւերն զորս մարմարիոնին մէջ ծածկեալ գտան: Ճարտարապետը պէտք է ունենայ ճարտարապետութեան տեսական գիտութիւնը: Որեւէ անձ կարող է աղիւս աղիւսի եւ քար քարի վրայ զննելով շինել տեսակ մը ապաստանարան, բայց երբ Գրիստափոր Ռէն բարձրացուց Ս. Պողոսի հոյակապ կաթողիկէն, անշուշտ այդպիսի շինուած մը հիմէն մինչ ի կատարն նախապէս ըմբռնեալ գաղափարի մը համաձայն բարձրացաւ: Դիպուածաւ չէ որ ի գոյութիւն կուգան պատկերք, արձանք ու շինուածք զորս տեսնելու համար մարդիկ ուղիւնդներէ կանցնին եւ երկրէ յերկիր կը ճանապարհորդեն, եւ որք դարերու հիացումն եղած են, Անոնց մէկ վարդապետութիւնը, մէկ որոշ գաղափարը կար, դեռ նոքա ի գոյութիւն չեկած, նաւեր կը շինուին եւ կանցնին ծովերէ,

երկաթուղիք կը շինուին, ամեն տեսակ գործառնութիւնք յառաջ կը վարուին, դաստիարակութիւնն մղում կստանայ, նախ գաղափարներ եւ տեսութիւններ ունենալով, եւ յետոյ անոնց գծին վրայ գործելով:

Մինչեւ իսկ մեր դարու դիւանականք չեն յառաջանար առանց նախապէս ենթադրութիւններ ընելու: Իրաւ, կարողութիւններն եւ իրողութեանց նշանակութիւնն է որ կը փնտռեն սոքա, բայց իրողութեանց հասնելու համար լաւագոյն յաջողութիւնը ձեռք ձգելու համար կարեւոր կը գտնեն նախ ենթադրել թէ այս ինչ կամ այն ինչ կարծիքը ճշմարիտ է: Քոլումպոս իւր հայեցողութիւնը ունէր Ամերիկայի նկատմամբ, եւ Ամերիկայի գիւտը սոյն հայեցողութեան արդիւնքն էր: Փրանքլին իւր հայեցողութիւնը ունէր ելեքտրականութեան վրայ, եւ Մորս իւր հայեցողութիւնն՝ հեռագրութեան վրայ, եւ ամեն ոք գիտէ արդիւնքը: Մինչ տակաւին անստուգութեանց մէջ կը խարխափեն մարդիկ, այն մարդն որ Գալիլէոսի, Նեւտոնի, Հարվէյի, Վաթի, Փուլթոնի, Պէլի եւ Էտիսընի նման կը նայի բանի մը, եւ անոր ինչ լինելուն վրայ բաւական յստակ գաղափար մը ունի, հաւանօրէն պիտի գտնէ զայն:

Կայ նաեւ կենսական կապակցութիւն մարդու մը հաւատացածին եւ իւր բնաւորութեան եւ գործոյ միջեւ: Պատճառի եւ արդիւնքի կապակցութիւնը չէ այն միայն, Արմատին եւ պողոյն կենսական կապակցութիւնն է: Բնութեան բոլորովին հակառակ է ենթադրել թէ մարդ մը

կարող է գրական գաղափարներ կամ գիտաւորութիւններ չունենալ, եւ սակայն կարող լինել գրական գաղափարներու եւ միտումներու հունձքը քաղել, կամ ենթադրել թէ մարդ մը կրնայ անտարբեր եւ յոռի գաղափարներ եւ միտումներ ունենալ եւ սակայն այնպէս հնձել որպէս թէ բոլոր իր գաղափարներն եւ միտումներն բարի էին: Աստուած ծաղր չըլլար: Մարդ մը ինչ որ սերմանէ նոյնը պիտի հնձէ: Խաղաղէն խաղող կը քաղուի, եւ փուշերէն փուշ, եւ ոչ բնական ոչ ալ բարոյական աշխարհին մէջ կայ եղանակ մը որով կարելի լինի փուշերէն թուզ քաղել: Վաղ կամ անագան մարդու մը խորհուրդներն իրենց պտուղը կուտան գործքով: Եթէ մարդ չունի ճշմարտութեան շրջան մը որոյ մէջ քայլելով ըսէ « Կը հաւատամ ամա, » եթէ չունի համագումներ որք մերթ իբր հուր բոցավառեն զինքն, իւր կեանք շատ սոսկական եւ ծանծաղ կեանք մը պիտի լինի: Ամեն հովէ պիտի տատանի: Ճնշմանց առջեւ շուտով տեղի պիտի տայ եւ իյնայ: Այն ատեն միայն կըրնաս մարդէ մը որոշ բան մը ակնկալել, երբ կենաց համար իւր որոշ գաղափարներն ունի, եւ այսպէս քմահաճութեան սահմաններէն վեր բարձրացած է: Միայն այն ատեն բարի արդիւնքներ կրնան ակնկալուիլ, երբ մարդ իւր կեանքը միացուցած է ճշմարտութեան, եւ իւր բոլոր շարժումներն դրած է ուղիղ սկզբանց առաջնորդութեան ներքեւ:

Յիշաւի երբեմն վարդապետութիւնք կը ներկայացուին իբր սոսկ վերացականութիւններ, ցրտին, ան-

կենդան եւ տտելի, եւ ոչ իբր կենսական եւ կորովի զօրութիւնք: Գործածելի յօգուտ մարդկային սեռի եւ ի փառս Աստուծոյ: Այսպիսեալ վարդապետութիւնք ատելի բաներ կը լինին ամենուն, ի բաց առեալ այն սակաւաթիւ անձինքն ոյք աւելի կը շահագրգռուին հայեցողութեանց քան թէ գործնական խնդրոց մէջ: Եթէ մեր վերացական վարդապետութեանց մէջ ընկղմեալ համակրութիւն մը չունիմք աղքատին, դերեւոյն եւ տառապելոյն համար, ճշմարիտ է որ մեր վարդապետութիւններն իրենց արժէքն կը կորսնցնեն յաշտ մարդկութեան: Ժողովրդային մտաց մէջ խորարմատ գաղափար մը կայ թէ ընդ միշտ եւ ամենուրեք պէտք է սերտիւ կապակցեալ լինին ողջամիտ գաղափարք եւ համակրութիւն առ մարդկային սեռն, եւ թէ ողջամիտ գաղափարք կամ վարդապետութիւնք պէտք է որ ինչեւ իցէ կերպիւ մը ինքզինքնին թարգմանեն սիրալիլ ծառայութեան: Եթէ չը պահուի այս կապակցութիւն, եթէ ի գործ չդըրուի այս թարգմանութիւն, փաստը կը կրեն ողջամիտ վարդապետութիւնք:

Աստ կը պատշաճին Րըսքինի դիտողութիւնք լերանց վրայ: « Դիտեցէք », կըսէ նա, « թէ զաշխարհս իր արդի ձեւին բերելու համար լերինք կազմուեցան այնպիսի նիւթերէ որք բոլորովին տարբեր են ստորնագոյն բլուրներն եւ հովտաց մակերեւոյթներն կազմող նիւթերէն: Մէն մի լերան համար պէտք էր պատրաստուէր կարծրագոյն նիւթ մը, սակայն ոչ այնքան կարծր որ չկրնար յետոյ փըշրուելով հող լինել սնուցանելու հա-

մար Ալպեան անտառներն և Ալպեան ծաղիկներն՝ ժայռերու կարծրութիւնը պէտք եղածէն աւելի պիտի չը լինէր, այնպէս որ լեռանց իշխանական զօրութեան բոլոր վեհափառութեան մէջ դարձեալ տեսնուէր անոնց վրայ այն գրեալ կնիքը «Հող էիր և ի հող դարձցես» : Այս եղանակաւ է որ երկրիս հողին մէջ շարունակական փոփոխութիւն տեղի կունենայ : Մըշակեալ երկիրներ շարունակաբար կը նորոգուին : Բարձրագոյն լեռներն թոյլ կուտան որ իրենց գագաթներն կոտորին և վար կը նետեն այն ժայռի բեկորներն որք լի են թոյսերու սննդեան համար հարկ եղած ամեն նիւթերով : այս անկեալ բեկորներն յետոյ դարձեալ կը կոտորին սառնամանեաց ազդեցութեամբ, եւ հեղեղներէն փշուելով կը փոխուին այլ եւ այլ տեսակ աւազներու և կտերու : Մէն մի անձրեւի տարափ որ կը բարձրացնէ գետակներն, միջոց կընծայէ շուրջ որ նոր աեղեր տանին լեռանց մատակարարած սոյն այլ և այլ սնուցիչ հողերն : Վտակներ և առուակներ՝ տանելով իրենց համար սահմանեալ հողոյ բեռը՝ նոր նոր բնական պարտէզներ կ'յօրինեն վարի հովտաց մէջ : »

Ահա մեզ յայտնի դաս մը : Լերինք չեն կանգնիր միայն ժայռուտ, վսեմ եւ տեւողական լինելու : Նոյա փոշին կ'երթայ ճոխացնելու հովիտներն եւ գաշտերն, որք կը տարածին հեռի նոյա լայնատարած հիմերէն, և ցորեանը, խաղողը, ձիթապտուղը եւ բլրոց կողերուն վրայ գառանց խածած փափուկ ընձիւղն աւելի կը ճոխանան եւ կուռճանան կրանիթի բարձրութիւններէն իրենց եկած սննդեամբն :

Վարդապետութիւնք եւս պէտք է ունենան իրենց փշրուող և սնուցանող յատկութիւնն : Եթէ սոքա կենան միայնակ, վեհափառ առանձնութեան մը մէջ, եւ չնպաստեն երբեք իրենց շուրջն եղող կեանքը առաւելընդարձակ, առաւել քաղցր և առաւել յուսալից ընելու, մարդիկ իրենց համբերութիւնը պիտի կորսնցունեն եւ պիտի ըսեն «չեմք ուզեր ձեր վարդապետութիւններն» : Վարդապետութիւնք ուղղապէս ըմբռնուելով՝ սոսկ անձուկ և արուեստական զրուցաբերութիւնք չեն, պէտք է նկատուին նոքա իբր Սստուծոյ խորին եւ ընդարձակ ճշմարտութիւններն : ոչ ալ մեռեալ վերացականութիւններ են սոքա, այլ կենդանի ոյժեր : Երբ մարդ մը կը ձեռնարկէ ներկայացնել վարդապետութիւններ, կամ կը կանգնի իբր յայտարար վարդապետութեանց, եւ ցոյց չտար թէ նոքա աստուածային կեանքով և աստուածային ուժով բաւարարու են, այնպիսին միայն կեղեւն է որ կը գործածէ, և ոչ ներքին սննդարար եւ պատուական մասը :

ԿՐԹԵԼ ԿԱՍԲՆ

Չարդիս մեծ կարեւորութիւն կը տրուի ի մասին կրթելու իմացականութիւնն, սակայն կրթական արդի դրութեան մէջ աչքի զարնող թերութիւն մ'է սա թէ նորահաս սերնդեան չուսուցուիլ կամաց կրթութիւնն : Այսպէս տեղեկութիւնն կը բարձրանայ առաւել քան զնկարագիրն եւ մանուկն կը մտնէ կենաց աշխատութեանց եւ պայքարին մէջ բարոյութեան անօգնական :

Ամէն տղայ պարտի սովորիլ մեծութիւնն և զօրութիւն հոգւոյն այն կարողութեան, զոր մենք կաւմ կը կոչենք: Այն մարդկային բովանդակ կորովոյ ազդեւն է: Այնու մարդ կը յաղթահարէ զբնութիւն. այնու կամուրջ կը ձգէ գետոց վրայ, կը կշռէ կամ կը փապարէ լեռներն, չոգի կուտայ երկաթեայ կառքերուն, կ'ընէ ելեքտրականութիւնը հլու եւ հնազանդ ծառայ մը, չափելով հեռակայ աստեղաց հեռաւորութիւնն կը չափէ միջոցի անպարագրելի պարապութիւնն եւ կը լուծէ այնպիսի խնդիրներ, որք երբեմն սոսկ Աստուծոյ վերաբերեալ գաղտնիքներ կը համարուէին: Այնու մարդ կ'ուսանի խորիմաստ գիտութիւններ եւ կը յաղթէ անթիւ անհամար գոյաւորութեանց ի ձեռս բերելու յաջողութիւն, առաքինութիւն և անմահական փառք:

Մանուկն սովորելու է թէ Աստուած օգտած է զինքն քաջագործութիւններ կատարելու կարողութեամբ՝ բաւական է որ նա կրթէ, զարգացնէ և ուղիղ եղանակաւ գործածէ կամաց գերազոյն կարողութիւնն: Ինչ անընկճելի կամք ունենալու էր Յիսուս դիմագրաւելու այն ամէն ազդեցութեանց, որք գոհացումն կուտային իւր բնութեան նիւթական մասին որպէս զի կարէր ունենալ կատարեալ մարդկութիւն եւ լինէր Փրկիչ Կորուսեալ ցեղի մը: Նա բնաւ չչեղեցաւ իւր նպատակէն, ամենեւին տեղի չտուաւ փորձութեան եւ բնաւ վայրկեան մ'իսկ չկորոյս իւր անիշխանութիւնն: Հաւասարակշիռ եւ բարեկիրթ հոգւոյ մը կորովն յոյժ մեծ է: Սակայն ինչ եղանակաւ կըր-

թելու է կամքն, որպէս զի ունենայ անյողդողդ ժուժկալութիւն և յարաճուն ողջմտութիւն մը, կամ ընդարձակելով սահմանն, կրնանք հարցընել թէ ի՞նչպէս կրթելու է հոգւոյն որեւիցէ մէկ կարողութիւնն: Նախագահ Փորթըր իւր հմտայից ճառին մէջ ի վերայ «Մարդկային իմացականութեան» կ'ըսէ թէ, հոգւոյն կարողութիւնք յերեքաց կախումն ունին այնպիսի սերտ միութեամբ որ նա առանց միւսոց հետ գործելու չկրնար գործել որեւէ միոյն հետ: Հոգին չկրնար զարգացնել մէկ կարողութեան ընդունակութեան եւ կորովոյն աստիճանն առանց նոյն ազդեցութիւնն ունենալու միւսոց վրայ: Ըստ իւր կարծեաց բովանդակ հոգին կըրթուելու է իւր կարողութեանց միջեւ անխզելի ներդաշնակութեամբ, ապա թէ ոչ չկրնար յաջողապէս կըրթուիլ միայն մէկ կարողութեան վերաբերմամբ: Զոր օրինակ, իմացականութիւնն չկրնար կրթուիլ որ ի յայտ բերէ աշխոյժ գործունէութիւն եւ գովելի մեծագործութիւն, եթէ զգացողութիւնն կարեւոր դեր մը չունենայ անոր մէջ եւ կամքն չսովորի կեդրոնացնել իւր ոյժն ի ստացումն բազմացեալ առարկայի:

Յորժամ Պօղոս բարոյական յուսահատութեամբ կ'աղաղակէր «կամել կայ յիս, բայց բարին ի գործ դնել չեմ գտներ», դժուարութիւնն կը կայանար ոչ այնչափ իւր կամաց մէջ քան որչափ իւր բաղձանաց եւ հակամիտութեան մէջ: Իւր բաղձանք ցոյց կուտային մէկ ճամբայ, իսկ բանականութիւնն միւսն, եւ, հոգ չէ թէ որչափ հզօր լինի կամքն մարդիկ առ-

հասարակ կը հետեւին իւրեանց զգացմանց: Առաքեալն օժտեալ էր մտաւորապէս չքնաղ ձիրքերով: Իւր իմացականութիւն յոյժ նրբակրկիտ, իւր զգացմունք բուռն եւ իւր կամաց կորովն գերազանցագոյն էր քան զոր հասարակ մահկանացուն մը: Իւր փորձառութիւնն կրնանք նկատել իբր փորձ մը: Եթէ կամաց զօրութեամբ նա չկրցաւ իշխել իւր բաղձանաց, փոխել իւր փափաքներն եւ յինքեան գոյացնել ներդաշնակութիւն մը նկարագրի, բանականութեան եւ խղճի գաղափարականին հետ, կատարելապէս յիմարութիւն է այլոց ընել նմանօրինակ փորձ մը: Իւր գիտութիւնն եւ իմացական վսեմ ձիրքերն բնաւ օգուտ չունէին: Իւր միակ ապաւէնն էր ենթարկել զինքն Աստուածային Ուսուցչի մը խնամոց եւ վարժութեամբ ստանալ աննձիշտանութիւն մը, յորում զգացողութիւնն պիտի հպատակէր կամաց: Հասկցած էր թէ չէր կրնար սիրել մէկ բան եւ ընտրել ուրիշ մը: Եթէ պիտի հնազանդէր բանականութեան, պարտէր սիրել զոր ինչ այն ցոյց կուտար: Եթէ կամէր բարին ի գործ դնել, պարտէր մշակել խորշումն ի շարեաց:

Երբ խնդրեցին Շուէտացի հռչակաւոր բնագէտ Ակասիդէ գրաւել շահաւէտ դիրք մը, յորում իւր գիտնական հմտութիւնն պիտի բերէր մեծ հարստութիւն, նա պատասխանեց, «Ես հարստութիւն դիզելու ժամանակ չունիմ»: Նա կը սիրէր գիտութիւնն առաւել քան դրամն, ապա թէ ոչ չէր կրնար մերժել այսպիսի փորձիչ առաջարկութիւն մը: Նա որ չսիրեր զԱստուած առաւել քան զաշխարհ

ուժաթափ եղած է ի մասին արդար խղճի զօրութեան: Կրթել կամքն միանգամայն իւր մէջ կը բովանդակէ կրթութիւնն զգացմանց ու բաղձանաց, որք կամաց հետ ի միասին կը կազմեն անհատական նկարագիրն:

Բարոյական այս զանազանութիւնը յայտարարեցին եւ կենաց ամէն ուղւոյն մէջ: Ոմանք կը վարժեն զինքեանս, ինչպէս Բրոֆ. Հարիս դիտել կուտայ, կատաղի խաղուց, որպիսիք են մենամարտութիւն, ցլոգորութիւն եւ սուսերամարտութիւն, իսկ այլք արդար խղճիւ եւ ամբասիր վարուք կը մշակեն նուրբ բարոյական տեսութիւն, գիւրազգածութիւն ի բարի շարժմունս եւ սէր առաքինութեան: Մին կը սիրէ գինեւունն, իսկ միւսն սրբարանն: Մին նախամեծար կը համարի գիւրքերն, իսկ միւսն գնդախաղն (պիլարտո). սա հաճոյք կը գտնէ գծուծ ընկերակցութեանց մէջ, դա կը վնասէ արդարոց ժողովն: Մարդիկ առաջ նախամեծար կը համարին եւ ապա կ'ընտրեն Վամբն բազմաց մէջ հլու սպասարկու մ'է զգացողութեան, մինչ այն լինելու էր իշխանն: Աստուած զետեղեց հոգւոյն գահն կամաց մէջ, որպէս զի այն ունենայ իշխանութիւն ի վերայ այլ կարողութեանց:

Ձենք կրնար անգիտանալ մարդոյն բարոյական նկարագիրն ու միանգամայն կրթել կամքն: Որպէս Պօլոս զատութիւն կը գտնէր միայն ի ձեռն «Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի», նոյնպէս կրօնք էական է ի զարգացումն ճշմարիտ մարդկութեան, որ է կէտ նպատակի ճշմարիտ դաստիարակութեան: Դաստիարակութիւնն

գիտութիւնը միջոց ընելու է յառաջ բերելու հոգւոյն բոլոր կարողութեանց միջեւ ներդաշնակաւոր դործողութիւն մը։ Դաստիարակութեան ծայրագոյն նպատակն լինելու է մարդոյն նկարագիրն։ Յարաժամ անոր աչաց առջեւ պատկերացեալ կենալու է գաղափարական մարդն, մարդ մը որ ունի կատարեալ անձնիշխանութիւն եւ կը վայելէ բարոյական եւ հոգեւոր ազատութիւն։ Սոսկ աշխարհական (Secular) դաստիարակութիւնն, որ է արդի քաղաքակրթութեան պարձանքն կամ գէթ ճիգն, անկարելիութիւն մ'է, զի այն չդաստիարակեր, Սոյն օրինակ դաստիարակութիւն մը կրնայ իմացականութիւնն զարդարել ճոխ հմտութեամբ, սակայն չկրնար կանոնաւորել փափաքներն կամ կրթել կամքն։ Քրիստոս միայն կ'ազատագրէ հոգին։ Ազատութիւնն չկայանար, ինչպէս ոմանք կը կարծեն, ընելու մէջ ինչ որ ոք կը սիրէ, այլ կատարելու մէջ զոր ինչ պարտի ի գործ դնել։ Զիք իսկական ազատութիւն անդ ուր հոգին ազատօրէն չընտրեր զԱստուած, վերածնութիւնն (վերստին ծնունդ) ներգործելով բովանդակ զգացողութեան կ'ազատագրէ եւ կամքն։ Այն կը ստեղծէ մնայուն ներդաշնակութիւն ընդմէջ բաղձանաց և բանականութեան եւ հոգւոյն կուտայ բարւոյն նպաստաւոր ուղղութիւն մը։ Այնու է որ մարդկային էակին հոգեկան բնութիւնն կը զգենու արդարութեան անբիծ պատմութեան։

Ըստ որում ի մարդ գերագոյն մասն հոգեկան բնութիւնն է, ուստի չիք դաստիարակութիւն առանց կրօնի։

Բոլոր վսեմամիտ մարդիկ Պողոս Առաքելոյն նման վաղ եւ անագան կը զգան թէ կարօտ են Աստուծոյ, «Անդիտանալ զԱստուած», կ'ըսէ. կէիքի, «կ'ենթադրէ չունենալ ճշմարիտ արիութիւն։ Զունենալ արդարութեան զգացումն կը ցուցնէ կենսական թերութիւն մը, յողորմ չկարագիր մը եւ բարոյապէս ստորին բնութիւն մը։ Այսպիսիք կը նմանին օղակառոյց գունտերու սրք կը տարութեանն ամէն հովերէ։ Սիրով հետեւինք այնմ, զի անպատուութիւն է մարդոյ չունենալ զայն։»

Աշխարհին գլխաւոր կարօտութիւնն է սովորել Քրիստոսի սա խօսքին թագուն իմաստասիրութիւնն, — Առանց ինձ ոչինչ կրնաք ընել։ Այս խօսքն կը պարզէ ճշմարիտ իմաստութեան գաղտնիքն եւ կատարելապէս կը հրահանգէ միտքն ու հոգին։ Ըստ արժանւոյն ըմբռնել անոր հոգեւոր իմաստն կուտայ յաւիտենական կեանք։

Անգղիականէ

Կ. Պօլիս

Հ. Ս. ՃԵԼԱՆԵԱՆ

21 փետր. 18889

ԱՐԵԳԱԿՆԱՅԻՆ ԽՆԴԻՐԲ

Ժամանակիս հետազօտութեանց ամենէն զխաւոր առարկայից մին եղած է արեգակն և նորա վերաբերեալ ինչ ինչ կարեւոր խնդիրք։ Ասոնցմէ ոմանք այնպիսի խնդիրներ են որոց գործնական օգուտը չեն տեսներ կարի գործնական աչքեր։ Սակայն և այնպէս աշխարհիս մեծագոյն մտքերէն ոմանք մեծ աշխուժութեամբ կը տքնին այդ խնդրոց լուծման համար, եւ աստի է այնքան մեծ յուզումն զիտնական աշխարհի մէջ՝ արեգակնային բոլորական խաւարմանց միջո-

ցին, աստի է այն տարօրինակ փուլկոտութիւնն խաւարման միջոցին արեգական երեւութից լուսանկարներն առնելու, զանոնք իսկ մանրագնինն դիտողութեամբ ուսումնասիրելու համար: Գործնական մարդիկ յիշաւի ամեն ատեն կարող չեն տեսնել այս ուսումնասիրութեանց անմիջական օգուտը, բայց գիտնական աշխարհը բնաւ փոյթ չունի անոնց համար, ժրջանութեամբ յառաջ կը վարէ իւր աշխատութիւնն, և միշտ ասպահով է որ յարմար ժամանակին գործնական օգուտներ եւս պիտի բոլսն ի յայտ եկեալ ճշմարտութիւններէ: Երբ Յոյնք գտան Կոնոնիան հատուածներն (բարձրագոյն երկրաչափութեան վերաբերեալ ձեւեր) երբեք չէին տեսներ անոնց օգուտը նաւորդին համար, սակայն արդի գիտութիւնը նոցա գիւտերը կը գործածէ երկրագնտիս շուրջը նաւարկող նաւերն առաջնորդելու: Սըր Իսահակ Նելտոն չէր երեւակայեր թէ լուսոյ եւ գոյներու վրայ իւր կատարած ուսումնասիրութիւններէն որ եւ է գործնական օգուտ մը պիտի բոլսի, բայց այժմ՝ լուսապատկերացոյցի միջոցաւ (spectroscope) իւր ուսումնասիրութեանց արդիւնքը կը գործածենք ուտելեաց և խմելեաց վերաբերեալ նիւթոց խարդախեալ լինելն որոշելու համար, և տակաւին՝ կրնայ այնպէս պատահել որ այն դիտողութիւնք զորս սրանկն աստեղաբաշխք կը կատարեն մասնաւորաբար երբ լուսինը կը քողարկէ հինասուրց Արեգակը՝ անհուն արժէք ունենան ասպագայ սերնդոց ֆիզիքական բարօրութեան համար: Ո՛վ կարող է ժխտել:

Եւ ինչ են մասնաւորաբար այն կէտերն որոց նկատմամբ շարունակաբար կը հարցաքննուի արեգակն: Այս կէտերէն զլիւսաւորներն համառօտիւ ամփոփեմք: Կը կարծուի թէ արեգական կեդրոնը կազմուած է այրելէն ճերմկցած կազերէ, որք գրեթէ անըմբռնելի աս-

տիճան ճնշում կը կրեն խտացումէ, եւ ենթարկեալ են անըմբռնելի ջերմութեան. թէ շարունակական պայծառութեամբ այս կազերու ինչ ինչ մասերն կեդրոնէն դուրս կը նետուին, ուր սակաւ ինչ պաղելով մետաղեայ կաթիլներու կը փոխարկուին և յետոյ մետաղեայ անձրեւի ձեւով կիջնեն արեգական կազային մարմնոյն կամ կեդրոնին վրայ, ուր՝ սաստիկ ջերմութեան պատճառաւ, դարձեալ կազի կը փոխարկուին և դարձեալ դուրս կը նետուին: Այս մետաղեայ անձրեւ արեգական կեդրոնին բոլորտիքը՝ կը յօրինեն լուսեղէն ծածկոց մը որ կը կոչուի հրագունտ: Կը կարծուի նաեւ թէ այս հրագունտէն դուրս՝ և զայն շրջապատող մէկ ուրիշ ծածկոց մ'ալ կայ որ կը ճանչցուի երփնագունտ(chromosphere)անուամբ, որ կը բաղկանայ աստ և անդ անջրպետին մէջ արձակուող կարմրափայլ բոցերէ: Երփնագունտէն անդին կը գտնուի պսակը, որ միայն խաւարման ատեն կը տեսնուի, եւ կը բաղկանայ յետին աստիճան գեղեցիկ արծաթեայ կամ մարգարտափայլ լոյսէ մը որ արեգական շուրջն պատած է իբր 860,000 մղոն թանձրութեամբ կամ խտութեամբ: Արդ՝ գիտնական աշխարհը կուզէ կատարեալ ստուգութեամբ գիտնալ թէ այս ենթադրութիւնք բացարձակապէս ուղիւ կ'են, թէ բարեփոխումներ հարկ են արդի հայեցողութեանց մէջ: Մինչ ցայժմ եղած գնումութիւններն ընդհանուր կերպիւ մը կը հաստատեն վերոյիշեալ հայեցողութիւններն արեգական կազմութեան մասին:

Բաց յայտմանէ կուզուի աւելի բան գիտնալ արեգական ֆիզիքական կազմութեան մասին: Արեգական մէջ գտնուած նիւթերն անդ իբր անջատեալ տարրեր միայն գոյ են, որպէս այժմ կը պնդուի, թէ բիւրական բաղադրութեամբ եւս կը գտնուին: Արեգական վրայ տեսնուած բիծերն կազային ամպերու մէջ ճեղքուած-

ներ են: Ընդ էր կը շարժին սոքա զօտիներով, և ընդ էր տեղ մը ուրիշ տեղէ աւելի արագութեամբ կը շարժին: Արեգակը իբր կազմութեան մէջ եղող աշխարհ մը իր ընթացքին միջօրէական զիծը անցած է, որպէս կը կարծէ Բրոք, Լոքիէր: Եւ իւր արդի կազմութիւնը և վիճակը պիտի չօգնեն մեզ գաղափար մը կազմելու թէ ինչպէս ձեւանալու վրայ են այսօր ուրիշ աշխարհներ մէտէորայներէ եւ կազերէ: Կը յուսացուի թէ այս եւ շատ ուրիշ նմանօրինակ հարցմանց պատասխաններն կրնան ստացուիլ արեգակնային խաւարումներն ուսումնասիրելով: Սա ստոյգ է թէ մեզ լոյս եւ ջերմութիւն պարգեւող այդ փառաշուք գնդին վրայ որ եւ է գիտութիւն պէտք է ջերմապէս ընդունուի բոլոր անոնցմէ որք կը սիրեն զԱստուած որ ստեղծեց զնա:

ՀՍՏՈՒԹԵԱՆՑ ԱՂԲԻՒՐՆԵՐԸ

Իբրեւ աղբիւր ամենայն հմտութեանց մարդս ունի գլխաւորապէս երկու կարողութիւնք որոնցմով կըմբռնէ բոլոր ըզզայի եւ վերացեալ ճշմարտութիւնները: Սոքա են զգայութիւն և բանականութիւն, ասոնց վրայ աւելցուած է գերբնական ձիրք մը եւս որ է Հաւատք որ նոյնպէս կարողութիւն մ' է, Յայտնութեան գաղտնիքները հետազօտելու եւ ըմբռնելու: Սոցա իւրաքանչիւրն իր առանձին պաշտօնն ու սահմանը ունի եւ իւրաքանչիւրին հետազօտութեան առարկան տարբեր է, անանկ որ պէտք չէ զանոնք իրարու հետ շփոթել: Զգայութեան ասպարէզը նիւթական իրաց մէջ կը սահմանաւորի: Բանականութիւնը կը հետազօտէ նիւթէն անջատ եղող բոլոր վերացական ճշմարտութիւնները: Իսկ հաւատքը կը թափանցէ և վերահասու կը լինի ամեն այն գաղտնեաց և սքանչելեաց զորս Արարիչն յայտնած է աշխարհի: Այս եր-

եակ կարողութիւնք երբ իրենց յատուկ սահմանը կը կոխեն իրարու կարգ կանցնին, վնաս կը գործեն եւ զեղծում յառաջ կուգայ: Սոցա օգտակարութիւնն իւրաքանչիւրն իր յատուկ սահմանը պահելով, ներդաշնակ գործելուն մէջ է: Զգայութիւնը ինքնին կարող չէ բանականութեան վերաբերեալ խնդրոց մէջ դատում բանեցնել: Սա՝ կրնայ միայն այն տեսակ խնդրոց մէջ մտքին գաղափար հաղորդել որ իր ազդեցութեան ներքեւ կիյնան: Նոյնպէս ալ բանականութիւնը՝ նա ևս կրնայ միայն իր սահմանին տակ ինկած ճշմարտութիւնները հետազօտել և նոցունց իսկութեանը վերահասու լինել, սակայն չ'կրնար միայնակ քննել և ըմբռնել եւ միանգամայն խելամուտ լինել այն գերբնական աստուածային ճշմարտութեանց զորս յայտնութիւնը մեզ աւանդած է, և որ ուղղակի Հաւատոյ սահմանին ներքեւ կիյնան:

Մարդկային անօգնական մտքին կարողութենէն վեր է արդար և Սուրբ Աստուծոյ անկեալ սերունդի մը ըրած ողորմութեանցը գաղտնիքներուն ինքնին վերահասու լինել և ըմբռնել զայնս առանց աւելի հօգի եւ զօրեղ կարողութեան մը, ինչպէս է Հաւատքը: Առանց այս գերբնական ձիրքին կամ կարողութեան, մարդուս հոգեւոր տեսութիւններն շատ կաղ կը մնան: Աւասիկ հաւատքին նկատմամբ Առաքեալի մը տրւած սահմանը: — « Հաւատքը յուսացուած բաներուն հաստատութիւնը՝ ու չերեւցած բաներուն ապացոյցն է: Վասնզի անով առջիններն վկայութիւն ընդունեցին: Հաւատքով կիմանանք թէ աշխարհքը Աստուծոյ խօսքովը հաստատուեցաւ, ու աներեւոյթ բաներէն այս երեւցածները եղան » Եբր. ԺԱ. 1-3:

Բ Ե Կ Ո Ր Ք

Ճշմարիտ ընկերասերն զԱստուած կը փառաւորէ, իսկ Աստուածապաշտ մե- նասերն զԱյն կը վայելէ :

— Իւր Արարիչն մինակ վայելողն բարի անձնասէր մ'է :

— Հանուր մարդկութեան անխտիր ծառայելն, տան ու հայրենեաց ծառա- յելու ստիպողական պարտուց կատարե- լագործումն է :

— Ճշմարիտ մեծ այն աշուորն է, որ իւր կենաց տոմարին մէջ ունի յայլոց նուազ սեւ նիշ : Կենդանի խղճէ բժաւոր կամ այլով բանիւ :

— Իրապէս մեծ լինել փափաքողն, ջանալու է նախ իւր վառ խղճմտանաց առջեւ մեծ լինել :

— Մեծ մարդոց համար՝ հաւատար- մութիւնը պարտազանցութենէ շատ ա- լելի դիւրին է :

— Յիշելու է միշտ, թէ մոլութեան մի ցնցումով, կենաց ծառի բիւրաւոր ծաղ- կունք կը թօթափին :

— Անցելոյն անպատիւ բժեր, ներկան ու ապագան միասին հազիւ կարեն ան- հետել :

— Մերթ կը գրէի «Երջանկացուր, կ'երջանկանաս», այժմ կը յաւելում, սա- կայն այդ նպատակաւ չջանաս... :

— Բարեկամական վայելուչ սիրոյ խանգարումէն ազատ ըլլալ փափաքողն, որեւէ անձի հետ չափազանց մտերիմ լինելէ զգուշանալու է :

— Սիրելի է մենութիւն, զի ի հարկին միշտ նա միայն պատրաստ ու համա- կիր ընկեր է մարդոյ :

— Ամէն դէպք կենաց վերջինն ըլ- լալն խորհիլն՝ զմարդ շատ մը պարտա- զանցութենէ կազատէ :

— Ճշմարիտ ուսուցչին դասագիրքն լինելու է յաւետ իւր վարքն ու գործ, քան լեզու կամ խօսք :

— Չարութեան փոխարէն բարութիւն ընելը դիւցազնութիւն է :

— Եթէ հանքի մը պարունակութիւնն յարտաքուստ ճշգրտիւ գնահատելն յի- մարութիւն կ'ենթադրէ, հապա Ս. Մատ- եանն առանց գէթ միանգամ իսկ ծայրէ ի ծայր վերծանելու՝, զԱյն պախարա- կէլն :... :

— Թէ ինձ հարցուէր, անհաւատու- թիւնը ցարդ ինչ զխաւոր արդեամբ պարծենցած է, պիտի պատասխանէի, յուսահատութեամբ :

— Յաշխարհի սոսկա միայն՝ անկէ որ անմահութիւնդ արատաւորել կսպառ- նայ :

— Յերկրի ո՞ սիրելագոյն բարեկամ քան զմահ, եթէ, նա միայն է կարող փոխել վաղանցիկն յաւիտենականի :

— Բարի մանկութիւնը՝ զուարթ երիտա- սարդութիւն մը կը խոստանայ, մոլու- թենէ ազատ երիտասարդութիւնը՝ բարի ծերութիւն. իսկ բարի ու աղօթասէր ծե- րութիւնը երկինք մը կերաշխաւորէ :

Քարբերդ

Յ. Ս. ՓԱՇԿԱՆԵ

ՊԱՐԾԵՆԿՈՏՈՒԹԻՒՆ

Մարդկային ընկերութեան այլ և այլ դասակարգութեանց մէջ յաճախ կը տես- նուի պարծենկոտութեան բնաւորութիւնն որ թէպէտ աստիճաւ կը տարբերին ի միմեանց, բայց իրապէս նոյնն են և զը- րեթէ միշտ վրասակար իրենց հետեւա- նօք : Այս բնաւորութիւն մարդուս համ- բաւը ստորնացնող մոլութիւն մ'է, պար- ծենկոտ մարդը տակաւ զգուելի կը դառ- նայ ընկերութեան մէջ, քանի որ ինքը պարծանաց նորանոր եղանակներ կը մը- տածէ ինքզինք պանծացնելու համար :

Շատ անգամ մարդոց ոչինչ երեւցած թերութիւնք մեծամեծ մոլութեանց ծնունդ կուտան :

Մէկ կայծը որ յաչս մարդկան ում-

պետ բան մը լինել կը թուի, անկէ կը ծագին մեծ եւ ահռելի հրդեհներ: Ճիշդ այսպէս են նաեւ պարծենկոտութենէ յառաջ եկած մոլորութիւնքն ինչպէս, հր-պարտութիւն, զոռոգութիւն, ամբարտաւան ետաքիւնք, ևն. ևն.: Տեառն մերոյ Ղուկասու Աւետարանին մէջ իբրեւ օրինակ յառաջ բերած Փարիսեցւոյն եւ Մաքսաւորին պատմութիւնը ծանօթ է ամենուս: առաջինն էր անձնագով պարծենկոտ մը իսկ վերջինն խոնարհ ողորմելի մը: Ի՞նչ եղաւ ասոնց վախճանը, վերջնոյն համար ըսուած է թէ, «էջ սա՝ արդարացեալ» ի տուն իւր քան զնա», այսինքն քան զՓարիսեցին, «զի ամենայն որ բարձրացուցանէ զանձն իւր, խոնարհեցի, եւ որ խոնարհեցուցանէ զանձն բարձրացի»: »

Մարդ կոյր լինելու է որ չ'տեսնէ պարծենկոտութեան ցաւալի հետեւանաց այն անթիւ օրինակները որք պատմուած են: Ո՞չ ապաքէն Հերովդէս իւր անբարտաւան պարծենկոտութեանը պատճառաւ «եղեալ որդնալից սատակեցաւ» Նաբոլէոն Պոնաբարթի նման տիեզերահռչակ աշխարհակալի մը համար ալ ըսուած է թէ, «Միակ պարծենկոտ զոռոգութեանը համար ընկճեցաւ նախախնամութենէն»: »

Արդ, որպէսզի կարող լինիմք զերծ մնալ պարծենկոտութեան զգուելի ախտէն, պէտք է որ Աւետարանին ուսուցած խոնարհութիւնը զգենումք մերվրայ, խորշելով այն ամեն բաներէ որ տրմատ են հպարտութեան:

Հետեւեալ համառօտ պատմութիւնը կը ցուցնէ թէ պարծենկոտութիւնը ինչ աստիճան ծաղրալի եւ ամօթահար կընէ զմարդ երբեմն:

Սպանիացւոց մէջ շատ անուններ կամ տիտղոսներ ունենալը պարծանք կը համարուի: Անգամ մը բազմանունեան Սպանիացի մը զիշեր ժամանակ կը հաս-

նի ի Գաղիա, ուր պանդոկի մը դուռը կերթայ կը բաղխէ քանի մը անգամ, վերջապէս պանդոկապետը արձնալով, կը հարցնէ պատուհանէն թէ ով է դուռը բաղխողը: Օտարականը կը պատասխանէ, «ես եմ Սպանիացին, Տօն Խուան Փեթրօ Հէրնանտէզ Ռոտրիկէզ Վիլա-նովա:» Պանդոկապետը «այոյչափ մարդու համար տեղ չունիմ» ըսելով պատուհանը կը զոցէ:

Օտարական սպանիացին իւր պարծենկոտութեան պատճառաւ խայտառակ եղած կը մեկնի պանդոկին դռնէն և կըստիպուի մինչեւ արշալոյս փողոցները թափառիլ զիշերուան համար պատսպարան մը չ'գտնելով:

ՅՈՎ.ՍԷՓ ԳՈՆԹ ՊԷՅ

Ա Ռ Ա Մ Ք

Վարքըդ թող վարդ լինի,
Բարոզդ թող փուշ լինի:

Թէ մէկ քեզ սիրէ,
Սուրդ անոր սէր է,
Իսկ եթէ չսիրէ,
Սէրդ անոր սուր է:

Գրիչ գրէ, բրիչ բրէ,
Մին լոյս բերէ, միւս հաց բերէ:

Աչքերդ յԱստուած
Ձեռքերդ «ի մաճ»,
Միշտ միշտ յառաջ,
Մի ձախ կամ յաջ:

Ուր կայ քեզ հաց,
Անդ դու միշտ կաց,
Ուր չիք քեզ հաց,
Անտի ի բաց:

Փորձէ այն գործ որոյ գործող մարդ է,
Փորձէ անդուլ, զի յաջողիլ քեզ մարթ է:

Վան

Ռ. Խ. ԼԵՒՈՆԵԱՆ

Ք Ա Ղ Ա Ք Ա Կ Ա Ն

Ֆրանձ Եոզեֆ, Թագաւոր կայսր, ամսոյս 11 ին այսինքն իր միակ Թագաժառանգին մահուանէն 12 օր ետք իւր կնոջ եւ աղջկան հետ կը գտնուէր ի Փէշթա: Մահառ երեւելիք անդ դիմաւորեցին զնորին վեհափառութիւն համակրանաց մեծ ցոյցերով: Համալսարանական ուսանողք իբր 2000 երիտասարդներ ընդ առաջ ելան արքայական գերդաստանին, սգոյ հազուստներով ընդ որս խուռն բազմութիւն մը օդը կը դնդացունէին կեցցէներու աղաղակներով: Նոցին վեհափառութիւնը Փէշթայի փողոցներէն անցած ատեննին, այնպիսի հանդիսական ցոյց մը տեղի ունեցաւ, ոյր նմանը չէր տեսնուած 22 տարիներէ հետէ երբ Աւստրիոյ կայսր Ֆրանձ Եոզեֆ Հունգարիոյ Թագաւորութեան Թագը դրաւ մահառական ոստանին մէջ: Ժողովուրդը իւր եռանդալից ցոյցերով կուգէր յայտարարել, թէ որ աստիճան համակիր է կայսերական - արքայական գերդաստանին դառն կորստեան:

Թայլզի վիեննայի թղթակիցը կ'ըսէ թէ, Համալսարանի ուսանողք ողջունելէ յետոյ զԹագաւորական գերդաստանն, խմբովին չըլեցան փողոցներն, « անկցի թիսա » աղաղակելով եւ հեգնական ցոյցեր ընելով Հունգարիոյ խորհրդարանին առաջարկեալ նոր օրէնքին գլխաւոր պաշտպաններուն պատուհաններուն առջեւ: Այս ցոյցեր գլխերն իսկ շարունակեցան, եւ հետեւեալ առաւօտ ուսանողաց գլխաւորն ձերբակալեցաւ իբրեւ խռովայոյզ ինչպէս ուրիշներ ալ: »

Մահառք արդէն բողոք ըրած էին գինւորական նոր օրէնքին գլխաւորապէս այն յօդուածին դէմ որ կը տրամադրէ թէ Հունգարիոյ պահեստի բանակին մէջ սպայութեան պաշտօն ընդունիլ ուզող Մահառք պարտին Գերմանիէն լեզուաւ քննութիւն տալ: Մահառք կը բողոքեն այս տրամադրութեան դէմ եւ չեն ուզեր մահառերէնէն զատ պաշտօնական

լեզու ճանչել Հունգարական բանակին մէջ: Եւ եթէ գործօն բանակին մէջ լեզուի միութիւնն անհրաժեշտ է, կը պահանջեն որ գէթ պահեստի բանակին մէջ Գերմանիէնը պարտաւորիչ չլինի: Նախարարապետ Մ. Թիսա ջերմ կերպով կը պաշտպանէ մէկ բանակ մէկ լեզու սկըզբունքը քանի որ իւր ընդդիմադրաց կարծիքը այն է թէ, գինւորական նոր օրէնքին այս տրամադրութեան հետեւանքը պիտի լինի Գերմանացիները զՀունգարիա: Այս ազգային զգացման առջեւ յոյժ նուաստացած է Մ. Թիսայի համբաւը: Ֆրանձ Եոզեֆ Թագաւորն, ի Փէշթա ժամանած օրն արքայական պալատը հասնելուն պէս, ունկնդրութիւն շնորհած էր Հունգարիոյ նախարարապետ Մ. Թիսայի: Յետոյ երրորդ օրն ընդունելով երկուց խորհրդարանաց պատգամաւորութիւններն եւ Թաղապետական խորհուրդն, յոյս յայտնած էր անոնց որ իւր ընակութեան միջոցին ո եւ է խռովութիւն չպիտի պատահի, եւ վստահութիւն յայտնած էր թէ Երեսփոխանաց Ժողովն պիտի քուէարկեր կառավարութեան ներկայած օրէնքները: Բայց երբ Հունգարիոյ երեսփոխանական Ժողովոյն մէջ յառաջ բերուեցաւ կայսեր պատգամաւորաց խումբին յորդորներ ըրած լինելն ի մասին կառավարութեան առաջարկութիւններն ընդունելու, ընդդիմադիրք սաստկապէս պախարակեցին զՄ. Թիսա՝ Թագաւորն այս կուսակցական խնդրոյն միջամտել տալուն համար եւ բողոքեցին այս բարձրագոյն միջամտութեան դէմ ըսելով թէ վեհապետին անկէ գեր ի վեր մնալ ամեն խորհրդարանական պայքարէ:

Կացութիւնն այն աստիճան չիփթու. Թեան մէջ է եւ կը ծանրանայ, որ կ'ըսուի թէ արքայական գերդաստանը պիտի մեկնի Հունգարիոյ մայրաքաղաքէն, ուր ամիս մը կենալու որոշմամբ գացեր էին:

Ամսոյս 17 ին Կիրակի օրն իբր 30,000 անձինք Թափոր կազմած եւ դրօշներ պարզած, քաղաքին գլխաւոր փողոցնե-

րէն անցան կեցցէ՛ Սրբայն, Անկցի՛ թիսս, կեցցէ՛ Բոշութ աղաղակելով, թափորին գլուխը կը գտնուէին ընդդիմադիր Երեսփոխանք եւ ուսանողք։ Այս թափոր առանց խռովութեան հանդարտօրէն կը շրջէր, եւ ոստիկանային միջամտութեան պէտք չէր թողուր։

Գաղղիա. Մ. Ֆլորէի նախարարութիւնը որ սահմանադրութեան վերաքննութեան խնդրոյն առթիւ պարտութիւն կրելէն յետոյ հրաժարեցաւ, կը թուէր թէ նոր նախարարութիւնն շուտով չէր կրնար կազմուիլ, զի շատեր չէին կարծեր թէ պիտի գտնուէին առաջնակարգ քաղաքագէտներ այնպիսի տաղնապալից կացութեան մը մէջ պաշտօն ընդունելու յօժարամիտ։ Բայց ընդհակառակն պաշտօնական նոր նախարարութիւնը առանց մեծ դժուարութեան կազմուեցաւ որ է հետեւեալն։

Մ. Թիոառ նախարարապետ եւ նախարար վաճառականութեան։

Մ. Գօնսդան, Ներքին գործոց նախարար։

Մ. Սբիւլլէ Արտաքին գործոց նախարար։

Մ. Ռուվիէ Ելեւմտից նախարար։

Մ. Թէվընէ Դատական գործոց։

Մ. Ֆալիէռ Հանրային կրթութեան։

Մ. Ֆէյ Երկրագործութեան։

Մ. Իվ Կիւյեօ Հանրագումար շինութեանց։

Մ. Ֆրէսինէ Պատերազմական գործոց։

Մ. Ժոռէս Մովսիս գործոց։

Այժմ այսպէս ամբողջովին կազմեալ լինելով Մ. Թիոառի նախարարութիւնն, իւր առաջին յայտարարութիւնը այս չաբաթ օր կարդացուեցաւ Երեսփոխանաց ժողովոյ եւ Մերակոյտին մէջ որ հետեւեալ կէտերը կը պարունակէ։

«խորհրդարանը պարտի քուէարկել իր լուծուելէն առաջ, ելմտացոյցն եւ գինւորական օրէնքը։

«Կառավարութիւնը իրեն գլխաւոր գործը կը նկատէ, պաշտպանել եւ ամրապնդել հանրապետութիւնը։

«Կառավարութիւնը ձեռք պիտի առնու հարկ եղած միջոցները պաշտպանելու

համար օրինական բարեկարգութիւնն, ի դերեւ հանելու եւ ի հարկին պատժելու համար խռովարար ձեռնարկները։»

Այս նորակազմ վարչութիւնն ոյր ճիշդ կէսը նախորդ նախարարապետներէ կը բաղկանայ եւ միւս կէսն ալ միայն մէկ բացառութեամբ լոկ պատեհական կամ չափաւոր են, կը յուսացուի թէ պիտի յաջողի միւս կուսակցութիւնները հանդարտ վիճակի մը մէջ պահել գոնէ ժամանակ մը, ինչպէս յայտարարութենէն կրնայ մակարերուիլ։

Անգղիա. Թագուհւոյն գահաճառը որ այս միջոցին խորհրդարանին բացման առթիւ կարդացուեցաւ, արտաքին քաղաքականութեան վերաբերեալ հետեւեալ հետաքրքրական հատուածները կը պարունակէ։

«Միլորտսք եւ Տեաւրք. — Վերջին նստաշրջանին փակումէն ի վեր անցած կարճ միջոցին մէջ, չպատահեցաւ բան մը որ դըպչի իմ կառավարութեան եւ օտար Տէրութեանց մտերմական յարաբերութեանց։

«Յեզիպտոս յաջողապէս կատարուած գործողութիւնք ակնկալուած արդիւնքն ունեցան, եւ տեղի չունիմ վախնալու որ կրկնուին Սուաքինի շրջակայքը պատահած անկարգութիւնք։

«Սիքքիմի (հիւսիսային Հնդկաստան) երկրին վրայ իմ իրաւանցս դէմ ոտնձգութիւններն արգիլելու համար թիպէթի կառավարողաց հետ բանակցութիւնք ցայս վայր բարի վախճանի մը չյանգեցան։ Բայց կը յուսամ թէ գինուորական ուրիշ գործողութիւնք հարկաւոր չպիտի լինին։

«Հաւանեցայ Գերմանիոյ եւ Միացեալ Նահանգաց հետ մասնակցիլ Դեսպալ նախորհրդի մը, որ ի Պերլին պիտի գումարուի Սամոյի գործոց վրայ խորհրդակցելու, ի շարունակութիւն ժամանակ մը յառաջ Ուաշինկթօնի մէջ գումարուած Դեսպալ նախորհրդոյ աշխատութեանց։

«Տեաւրք Երեսփոխանիք. — Ձեզ պիտի ներկայացուի հանրային պաշտամանց հա-

մար խնդրուած ծախուց ելմտացոյցն : Ա՝ ձեցուլն ծախքերն զորս եւրոպեան միւս ազգեր չեն դադրիր ընել ի պատրաստութիւն պատերազմի՝ ձեր ծովեզերաց եւ ձեր վաճառականութեան պաշտպանութեան համար ցարդ ձեռք առնուածէն աւելի մեծ ղգուշութիւններ անհրաժեշտ կ'ընեն :

«Միւս ազգաց գործերը վարող պետական մարդիկ, որոց ձեռաց մէջ են այդ Տէրութեանց զինուորական մեծամեծ ոյժերն, ամենքն ալ այս պահուս համակիր են (Անգղիոյ) : Բայց իրաւունք չունիմ իրաց այս վիճակին վրայ կրթնելով հաւաստել թէ այս վիճակ երբեք չը պիտի փոխուի :

Թագուհին կը հաստատէ թէ իռլանտայի մէջ բարեկարգութիւնն եւ հանրային վստահութիւնը վերահաստատելու համար խորհրդարանին որոշած տնօրինութիւնները բարեբար արդիւնք տուած են :

Պաշխմբ, Պուլկարական Սինդիկէն անդամոց եւ Պուլկար կառավարութեան միջեւ վերջերս ծագած դժուարութիւնն ի մօտոյ պիտի կարգադրի ի գոհութիւն կառավարութեան» կըսէ Թայնզի վիեննայի թղթակիցը : Պուլկար կղերին ֆերտինանտ իշխանին դէմ ունեցած թշնամութիւնը թէ եւ անհաշտելի կըթուի, քանի որ նորին բարձրութիւնն օրթոտոքս հաւատքին թշնամի համարուած է, սակայն Պուլկարը վստահութիւն չունին իրենց կղերին, հետեւապէս դիւրաւ կը հաւատան Սոֆիայէ տարածուած լուրին թէ, Սինդիկէ գործիք է ռուսական մեքենայութեանց : Մեարապոլիտք կարծուածին չափ ազդեցութիւն չունին ժողովրդեան վրայ : Էկզարքն վերահասու լինելով բաներուն այս կացութեանը, յանձնառու եղած է Պուլկար կառավարութեան հետ համաձայնութեան գալ : Նորին գերապատուութեան առ Մ. Սթամպուլով ուղղած ծանուցագիրը շատ հաշտարար ոգով խմբագրուած է յորում կառավարկէ թէ եպիսկոպոսներուն թոյլ

տրուի հաւաքուելու ի Սոֆիա կամ ի Թըրնովա, պայմանաւ որ խոստանան լոկ եկեղեցականաց խնդրոց վրայ խորհրդակցիլ եւ եկեղեցական օրինաց չըմանակէն դուրս չենել : Կառավարութիւնը հաւանելով հանդերձ սոյն առաջարկութեան պայման կը դնէ որ Սինդիկէ նախապէս յայտարարութիւն մ' ընէ ի նպաստ իշխանին թէ, ժողովուրդէն ընտրուած է : Սոյն կէտին վրայ բանակցութիւնք տեղի կունենան Էկզարքին եւ Մ. Սթամպուլովի միջեւ, կը յուսացուի թէ խնդիրն այս կերպիւ վերջ պիտի գտնէ :

— Լոնտոնէ կը ծանուցուի թէ, պուլկարական նոր փոխառութեան բանակցութիւնք յաջող վիճակի մէջ են : Պուլկարիոյ քաղաքական անհաստատ վիճակն երբեմն մեծ արգելք մ' էր պուլկարական դրամական վարկին, բայց քանի որ իրերը քիչ շատ հանդարտ եւ կանոնաւոր վիճակի մէջ անդ յառաջ կերթան, եւրոպեան Սեղանաւորութիւնը վստահութիւն ցուցնել կ'սկսի, եւ ինչպէս ուրիշ մի քանի Սեղանաւորական գործողութեանց առթիւ, այս անգամեւս կերեւի թէ Պուլկարիա պիտի յաջողի բաւական նպաստաւոր պայմաններով փոխառութիւն մը կնքել եւրոպական տուներէ :

— Ամերիկայի Միացեալ Նահանգաց բազմամարդութեան աճման հետ նահանգներու թիւն եւս կ'աճի : 15 Նահանգով սկսեալ Հանրապետութիւնն այս օր 38 Նահանգ ունի, իւրաքանչիւրն շատ աւելի բազմամարդ քան նախնի նահանգներն եւ այժմ խորհրդարանին առաջարկ մը կայ չորս նոր նահանգներ կազմելու որով նահանգաց թիւը 42ի պիտի բարձրանայ :

Փանամայի գաղիական ընկերութեան սնանկանալուն առթիւ, այս միջոցին Մերակոյտն տուաւ կառավարութեան 250, 000 դալեր որով Փանամայի պարանոցին մէջ Ամերիկեան շահերը պիտի պաշտպանուին :

Ջրանցին պեղմանն աշխատութիւնք հետզհետէ կը դադրին, եւ բանւորք անգործութեան կը դատապարտուին, յորմէ յառաջ եկած է տագնապալի վիճակ :

— Ի նիւ-եօրք ներկայ յիտարուարի սկիզբն սկսաւ «ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ» անուն լրագիր մը հրատարակիլ որոյ առաջին թիւը ստացանք:

Ինչպէս յայտարարութենէն կիմանանք «Սուրհանդակ» լոկ Ազգային թերթ մը պիտի լինի առ այժմ ու պիտի հրատարակուի ամիսը անգամ մը՝ պարունակելով միայն Ազգային լուրեր, եւ այն, մասնաւորապէս Ամերիկայի Հայոց ու Հայկական Ընկերութեանց վերաբերեալներն:

Յաջողութիւն կը մաղթենք այս նոր թերթին համար, յուսալով որ բաղդակից չպիտի լինի անցեալ տարուան մէջ տեսնուած «Արեգակ» անուն թերթին որ չուտով խաւարեցաւ:

Այս միջոցիս ի Միացեալ Նահանգս երկու հազարէն աւելի Հայեր եւ ուրիշ Հայկական Ընկերութիւններ կան կըսուի: Անտարակոյս մեծ օգտակարութիւն կըրնայ ունենալ տեղական Հայ թերթ մը այն ընդարձակ երկրին այլեւայլ կողմերը ճրուեալ ազգայնոց մէջ, մասնաւոր իրերեւ կապ մը յարաբերութեան:

«Սուրհանդակ»ի մէջ կը կարգանք թէ, ի Քէմպրիճ Հարտվորտ գօլէճի մէջ այժմ ուսանող Պ. Փափագեան անուն երիտասարդ մը որ գալ տարի ուսման չըջանը աւարտելով Կ. Պօլիս պիտի ուղեւորի, մտադիր է Հայերէն մասնաւոր լրագիր մը հրատարակել որոյ համար օգնողներ եւ զօրաւոր պաշտպաններ գտած լինելով Ամերիկայի մէջ:

ԵՐԵՎ ԼԵՂՈՒԵԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ

Անգղիերէն, Հայերէն (արդի) եւ Տաճկերէն (հայաստ):

Յոյժ մաքուր տպագրութեամբ ի լոյս ընծայուիլ սկսած է սոյն գործ, որ պիտի ունենայ բաղձացեալ յատկութիւններն, որպիսիք են, ճոխութիւն գործածելի բառից եւ ոճերու, ճշգրտութիւն նշանակութեանց եւն:

Գին բաժանորդագրութեան 35 դհկ. յետ աւարտման գին 50:

Բաժանորդագրութեան համար գիմել առ Մինաս Գ. Մինասեան Ամէրիկեան խան Ֆինճանճըլար Եօգուշու. Կ. Պօլիս:

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԵԾԻՆ Աղեփսանդրի

Ի ՃԵՅԲԸՊ ԷՊՊՈՅԷ

Թարգմանեց

Յ. Հ. ՃԵՃԻՋԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Գ. ՊԱՆՏԱՏԵԱՆ

(Արամեաց)

1888

Սոյն յոյժ հետաքրքրական եւ հրահանգիչ ընտիր թարգմանութիւնն զոր արդէն հրատարակուած է մաս առ մաս «Բիւրակ»նի մէջ, այժմ աւարտած լինելով՝ բազում ընթերցասիրաց թախանձանօքն եւ վերստին զգուշաւոր սրբագրութեամբ եղած է առանձին գրքոյկ մը որ երեք հարիւրէն աւելի երեսներէ կը բաղկանայ:

Գինն է 5 դահեկան:

Շատ գնողներու համար գոհացուցիչ զեղչ կը լինի:

Կը գտնուի ամեն Հայ գրավաճառներու քով, եւ նաեւ ջրավաճառ Պօղոս եւ Յակոբ աղաներու խանութներն, ի Պահ-ճէ Գափու, կամուրջի գլուխ:

Ա Ձ Դ

Բիւրակնի այն բաժանորդք որոց վերջին վեցամսեայ պայմանաժամը կը լրանայ ներկայիւս, հաճին յղել իրենց հրաման եթէ կուզեն նորոգել իրենց բաժանորդագրութիւն: Առանց հրաման ստանալու պիտի չյղեմք մեր թերթն այսուհետեւ, սխալմունքներ տեղի ունենալուն համար:

Սոյն առթիւ կը ծանուցուի նաեւ մեր ընթերցասէր ազնիւ բաժանորդաց որ փութան անյապաղ վճարել իւրեանց ներկայ չըջանի բաժանորդագին որ տակաւին չեն վճարուած:

Տէր եւ Խմբագիր

Հ. ՍՏԵՓԱՆ Խ. ԻԹԻՒՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Գ. ՊԱՆՏԱՏԵԱՆ

(Ա Ր Ա Մ Ե Ա Ն)

Չազմագնար Զաղբեան խան, Թիւ 13: